

Князєв Сергій Миколайович,
докторант докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НЕГЛАСНОЇ РОБОТИ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Правове регулювання негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності відбувалося відповідно до кількох історичних етапів. Кожному із етапів притаманні особливості розвитку правового регулювання негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності.

Принципово новий етап розвитку законодавства щодо організації негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності розпочався у зв'язку із набуттям Україною незалежності. До цього правове регулювання негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності продовжувало традиції радянських часів і на практиці супроводжувалось закритістю від суспільства, порушенням прав людини, не відповідало змагальному характеру кримінального судочинства. Тому помітною подією у правовому житті нашої держави стало прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» 18 лютого 1992 року. Цей Закон вивів оперативно-розшукову діяльність з таємної, закритої діяльності та поставив у ряд інших сфер суспільних відносин держави.

Наступний, якісно новий етап правового регулювання негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності, пов'язаний із набуттям чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року. Було обрано підхід щодо посилення прозорості оперативно-розшукової діяльності, запроваджено у практику діяльності з розслідування злочинів сучасний напрямок – систему негласних слідчих (розшукових) дій.

Слід констатувати, що на даний час в Україні в цілому склалась достатня правова база, яка дозволяє забезпечити організацію негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України на належній правовій основі. Однак це не означає, що сучасні нормативно-правові акти не містять недоліків. Як свідчить аналіз практичної діяльності, вони потребують удосконалення і будуть розвиватись разом із потребами правоохоронної практики.

На різні питання удосконалення нормативно-правової регламентації негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності неодноразово наголошувалося вченими.

Нині негласна робота та оперативно-розшукова діяльність Національної поліції України ґрунтується на широкій правовій базі, в якій головне місце належить спеціальному галузевому законодавству, що регулює негласну роботу та оперативно-розшукову діяльність з позиції державної правоохоронної діяльності. Зміни, які відбуваються у правовому житті держави, практиці організації негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України та інших компетентних правоохоронних органів, обумовлюють необхідність з'ясування особливостей її правового регулювання, виявлення проблемних питань реалізації та формування пропозицій щодо їх вирішення. Відповідно, така діяльність буде вирішувати системне завдання удосконалення негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності.

Традиційно, визначаючи правову основу негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності, пріоритет надають нормам вітчизняного законодавства. Наприклад, згідно ст. 3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» 1992 року, правову основу оперативно-розшукової діяльності становлять «Конституція України, цей Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий та Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна» [1].

При цьому, залежно від значимості, кола розв'язуваних питань, використовуваних сил, засобів та методів, всі нормативно-правові акти, що регламентують правові основи негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України, можна згрупувати таким чином:

- загального характеру, що визначають основні цілі, завдання негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності;
- регламентують порядок застосування гласних та негласних оперативно-розшукових сил та дій суб'єктів;
- встановлюють порядок застосування специфічних засобів негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності;
- передбачають застосування конкретних форм і методів негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності;
- регламентують порядок накопичення, систематизації і використання отриманої інформації та ін.

Однак, підхід, за якого домінуюче значення належить вітчизняним нормативно-правовим актам, сьогодні не відповідає сучасним уявленням про систему законодавства.

По-перше, слід підкреслити пріоритетне значення у системі вітчизняного законодавства міжнародних договорів України. Згідно Конституції України 1996 року, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ч. 1. ст. 9) [2]. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» 2004 року [3], якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Верховною Радою України за часи незалежності нашої держави було ратифіковано більше трьохсот міжнародних договорів, які стосуються сфери протидії злочинності. Деякі з них мають значення для правової регламентації негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності. Україна як держава-учасниця наведених міжнародних документів взяла на себе зобов'язання враховувати передбачені цими актами положення при розробці законодавства, у практичній правоохоронній діяльності.

Зокрема, багатосторонні міжнародні договори України, які закріплюють основні права і свободи людини, формують правові засади оперативно-розшукової діяльності в Україні. Вони формують своєрідний «поріг» прав і свобод людини, а також гарантій їх реалізації, який не може бути порушений жодною особою і підлягає беззаперечному дотриманню при виконанні будь-яких завдань правоохоронної діяльності. Дані стандарти закріплені у положеннях Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, а також Першому протоколі та протоколах № 2, 4, 7, 11 до неї, Конвенції проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поведінки і покарання 1984 року, Європейській конвенції про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 року та ін.

Сьогодні, у зв'язку з набуттям злочинністю міжнародного характеру, необхідною є реалізація міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності. Важливе значення у правовому регулюванні вказаних питань має укладення міжнародних договорів з метою вирішення поставлених завдань.

Отже, правове регулювання негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності має комплексний характер, регламентується Конституцією України, міжнародними договорами України та

законами України. Слід констатувати, що сьогодні зроблено чимало кроків з метою приведення національного законодавства України до міжнародних стандартів, однак реалізація євроінтеграційного напрямку розвитку нашої держави вимагає продовження роботи у даному напрямі, забезпечення й гарантування високих демократичних стандартів прав і свобод людини під час реалізації негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності. Інший, не менш важливий, стратегічний напрям розвитку – це укладення багатосторонніх та двосторонніх договорів про міжнародне співробітництво із компетентними правоохоронними органами іноземних держав з метою ефективної протидії міжнародній злочинності, у тому числі шляхом використання можливостей негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-1>
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. Закон України «Про Державний Гімн України» : станом на 12 берез. 2009 р. Київ: Скіф, 2009. 48 с.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 черв. 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

Коваленко Валентин Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, член-
кореспондент Національної академії
правових наук України

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ПІДҐРУНТЯ РОЗВИТКУ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні протягом останніх десятиріч відбувалося злиття влади і бізнесу, що сприяло поширенню масштабної корупції у сферах соціальних відносин, передусім в економіці.

Особливості вітчизняної тіньової економіки багато в чому визначаються історичними засадами її становлення та розвитку за радянських часів. В умовах адміністративно-командної планової системи господарювання в колишньому СРСР тіньові відносини становили підґрунтя організованої злочинності та корупції. Відтоді виокремлюють три основні форми взаємопроникнення криміналу та економіки: фіктивна економіка; підпільна економіка, а також «чорний ринок» товарів і послуг [1, с. 115].

Поряд з розвитком фіктивних економічних відносин навколо кожного представника господарської номенклатури утворювалася